

Openingstekst:

In onze tijd lijkt waarheid steeds vaker een kwestie van meningen. Iedereen heeft zijn eigen verhaal, zijn eigen bronnen, zijn eigen gelijk. De Duits-Amerikaanse joodse filosofe Hannah Arendt (1906-1975) zag al dat daarin een groot gevaar schuilt. Niet omdat mensen van mening verschillen – dat hoort bij een vrije samenleving – maar omdat een samenleving uiteenvalt wanneer het onderscheid tussen feit en fictie, waarheid en leugen, niet langer wordt erkend. Waarheid is trouw aan de werkelijkheid, en voor Arendt de voorwaarde voor een gemeenschappelijke wereld. Als wij niet dezelfde werkelijkheid onder ogen durven zien en trouw durven blijven, hoe kunnen wij dan met elkaar spreken, oordelen en samenleven?

Lezing:

Joh. 13: 3-5

Jezus, die wist dat de Vader hem alle macht had gegeven, dat hij van God was gekomen en weer naar God terug zou gaan, stond tijdens de maaltijd op. Hij legde zijn bovenkleed af, sloeg een linnen doek om en goot water in een waskom. Hij begon de voeten van zijn leerlingen te wassen en droogde ze af met de doek die hij omgeslagen had.

Joh. 13: 12-17

Toen hij hun voeten gewassen had, deed hij zijn bovenkleed aan en ging weer naar zijn plaats. 'Begrijpen jullie wat ik gedaan heb?' vroeg hij. Jullie zeggen altijd "meester" en "Heer" tegen mij, en terecht, want dat ben ik ook. Als ik, jullie Heer en jullie meester, je voeten gewassen heb, moet je ook elkaars voeten wassen. Ik heb een voorbeeld gegeven; wat ik voor jullie heb gedaan, moeten jullie ook doen. Waarachtig, ik verzeker jullie: een slaaf is niet meer dan zijn meester, en een afgezant niet meer dan wie hem zendt. Je zult gelukkig zijn als je dit niet alleen begrijpt, maar er ook naar handelt.

Joh. 14: 1-7

Wees niet ongerust, maar vertrouw op God en op mij. In het huis van mijn Vader zijn veel kamers; zou ik anders gezegd hebben dat ik een plaats voor jullie gereed zal maken? Wanneer ik een plaats voor jullie gereedgemaakt heb, kom ik terug. Dan zal ik jullie met me meenemen, en dan zullen jullie zijn waar ik ben. Jullie kennen de weg naar waar ik heen ga.' Toen zei Tomas: 'Wij weten niet eens waar u naartoe gaat, Heer, hoe zouden we dan de weg daarheen kunnen weten?' Jezus zei: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand kan bij de Vader komen dan door mij. Als jullie mij kennen zullen jullie ook mijn Vader kennen, en vanaf nu kennen jullie hem, want jullie hebben hem zelf gezien.'

Overweging**Ontmoeten**

Als je vrij bent om een ander te ontmoeten, kunnen die ontmoetingen je ook de meeste voldoening geven.

In Speling, een tijdschrift voor bezinning en theologie vertelt Anne-Marieke Koot over haar contacten met bewoners in een Utrechtse wijk. Als huishoudelijke hulp komt ze bij mensen thuis, vaak jaren lang. Mensen die ze niet zelf heeft uitgezocht en die ze anders ook niet snel zou ontmoeten. Bij veel mensen komt ze vaker dan de kinderen of familie. Ze schrijft: je leert veel persoonlijks weten van de ander en je wordt soms heel vertrouwd met elkaar.

Hoewel ze komt om te poetsen is de ontmoeting voor veel mensen net zo belangrijk. Een oudere man – zijn vrouw en dochters zijn inmiddels overleden – gaat van tevoren zelf alvast afstoffen zodat er meer tijd is voor een kopje koffie. Het is een christelijk gereformeerde man en ze bespreken samen de preek van de zondag ervoor. Ze schrijft: *‘Hij sprak over God die liefde is, maar vooral liet hij mij voelen dat God liefde is. Het verdriet om het verlies van zijn vrouw en kinderen was groot, maar door zijn leven en blijmoedigheid liet hij mij zien hoe je je geliefden aan God kunt toevertrouwen.’* Mensen hebben hulp nodig, en ze leven soms in armoede of ze wonen in een slecht huis. En tegelijk ziet ze hoe ze waardigheid en levenskracht hebben. Dat raakt haar. En haar collega’s vertellen hetzelfde.

Het geeft haar veel voldoening. En ze heeft daarvoor ook een bewuste keuze gemaakt om te gaan werken als huishoudelijk werkster. Voor die tijd werkte ze namelijk twaalf jaar als pastor. Ze merkte dat je als pastor een bepaalde verwachting oproept bij mensen. Mensen stellen zich op een bepaalde manier op en verwachten iets van jou. Ze verwachten ook iets over wat zijzelf wel en niet te vertellen hebben. Daardoor bleef er een zekere afstand. In haar huidige werk komt ze dicht bij mensen. Bij wat ze moest loslaten was de teruggang in inkomen niet het lastigst voor haar. Wel moest ze wennen aan de manier waarop anderen naar huishoudelijke hulp kijken: als onbekenden vroegen welk werk ze deed, viel na haar antwoord het gesprek soms stil. En de top van het bedrijf zag hen als kostenpost. De werknemers slijten lichamelijk aan het werk, maar ze worden nauwelijks gezien. Het kan je dus iets kosten om dat te doen wat je het meest waardevol is. Het vraagt om een zekere vrijheid om daarvoor te kiezen, zodat je andere mensen werkelijk kunt ontmoeten.

De voetwassing

Jezus verrast zijn leerlingen door plotseling van tafel op te staan en met een schaal water rond te gaan. Hij gaat bij iedereen door zijn knieën en hurkend op de grond wast hij bij iedereen de voeten. Het vuil van de straat, het zweet van de dag.

Op het beroemde schilderij van Leonardo da Vinci ziet het avondmaal er anders uit. Een lange tafel met daarachter op een rij Jezus en zijn leerlingen. Jezus op de belangrijkste plaats in het midden. En de leerlingen links en rechts van hem, keurig op rangorde.

Ik stel me voor, dat de Jezus op het schilderij opstaat en dan op de knieën gaat zitten bij de voeten van iedere leerling. Om bij hun voeten te komen, moet hij half onder de tafel zitten. Misschien verdwijnt hij wel uit beeld. En dan valt vooral de lege plek in het midden op die hij achterlaat. Het heeft iets schokkends als de volgorde wordt doorbroken. We vinden het lastig om te bedenken dat degene die hoger in aanzien is, ons wil dienen. Dat we mogen ontvangen. Het is veiliger als de meester in de rol van meester blijft. Dan blijft er meer afstand. Zo hoort het. Toch is dat wat er gebeurt: Jezus, God, doet het werk van schoonmaker. Kunnen de leerlingen het toelaten om zich te laten schoonmaken?

En de opdracht om zo ook met elkaar om te gaan, is misschien nog wel lastiger. Ja, er bestaan rangordes. Mensen hebben niet allemaal gelijke posities. En tegelijkertijd is het aan jullie om elkaar van dienst te zijn. Een christelijke manier van leven is dienend aan de ander. Dat vraagt om nederigheid naar anderen, om je eigen aanzien opzij te zetten zodat iemand anders tot zijn recht komt.

Dat is niet altijd een gemakkelijke opdracht. Maar we lezen de passage niet helemaal af, als we denken dat het alleen een opdracht is: namelijk, de plicht om iets van ons aanzien op te geven of werk te doen dat we misschien niet prettig vinden. We moeten oppassen dat we ons niet blind staren op wat je moet loslaten. De laatste zin is namelijk: *‘Jullie zullen gelukkig zijn, als jullie dit niet alleen begrijpen, maar er ook naar handelen.’* Wanneer jullie je gehechtheid aan aanzien kunt loslaten, zijn jullie vrij om er voor elkaar te zijn en om het leven te delen. Dan zullen jullie gelukkig zijn.

En bovendien staat de zin ook in het meervoud in de oorspronkelijke tekst. We denken vaak 'ik moet dit of dat', maar het is 'wij'. Jezus heeft een manier van leven voor ogen die gelukkig maakt, een leven van over en weer voor elkaar zorgen. Aanzien, rangorde tussen mensen, of de sociale verschillen, kunnen daartussen instaan. Dan ben je uiteindelijk niet vrij, om die ander te ontmoeten. En te genieten van de rijkdom daarvan.

Kiezen

Vandaag achthonderd jaar geleden overleed Franciscus van Assisi. Franciscus was afkomstig uit een van de rijke families van handelaren in Italië. Zij streden om de macht over de steden en ze verdeelden de kerkelijke posities. Door ontmoetingen met zieken en armen ontwikkelt zijn leven zich op een andere manier. Hij verlaat zijn familie en hij laat de welvarende manier van leven achter om met het minimaal noodzakelijke te gaan leven met die zieken en armen. Dat raakt anderen; en zo groeien de gemeenschappen van Franciscanen voor mannen en Clarissen voor vrouwen. Franciscus heeft weinig geschreven en wat er over zijn levensverhaal wordt verteld, is deels mythevorming. Maar de vragen en zijn keuze zijn wel actueel. Een student vertelde: mijn vader heeft een appartement voor mijn broer gekocht en dat heeft hij betaald van aandelen in een softwarebedrijf dat de Israëlische drones boven Palestina mogelijk maakt. En: als ik mijn spaargeld niet op een bank wil zetten die investeert in fossiele industrie, dan hoor ik mijn moeder al zeggen: jij wil weer heel de wereld redden.

Wat zal hij doen? De keuze is aan de ene kant complex: je kunt niet met jouw beslissing de hele wereld veranderen. Als zijn vader er niet in geïnvesteerd had, dan had iemand anders het gedaan. En wordt die software misschien niet ook voor goede doelen ingezet? Doe je het niet vooral voor je morele gemoedsrust? En het is toch ook belangrijk om zorgvuldig met je geld om te gaan? En jij vliegt toch zelf ook? Bedenkingen genoeg. De keuze is aan de ene kant complex: je kunt je niet helemaal onttrekken aan de manier waarop de samenleving de natuur en mensen afbreekt en uitbuit.

En toch ... En toch zijn er veel studenten zoals deze ene, die daarmee niet tevreden zijn. Wat is nu een goede manier om te leven? Wat is nu waar? Kijken naar de hoogste rente omdat je als eenling het verschil niet maakt? Of dat 'en toch'?

De waarheid leven

'Jullie kennen de weg', zegt Jezus tegen de leerlingen. In hun gesprek gaat het erom hoe zij verder moeten als Jezus is opgepakt, als hij niet meer bij hen is. Hoe moeten ze hun eigen keuzes maken? 'Jullie kennen de weg naar waar ik heen ga', antwoordt Jezus aan zijn leerlingen. Jullie weten in je hart wel wat goed is en wat niet. Je hebt het gezien, jullie hebben mij meegemaakt: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven'. Ze hebben gezien wat er gebeurt als je elkaar de voeten durft te wassen en je te laten wassen.

'Ik ben de weg, de waarheid en het leven ...' Wat 'waar' is is niet zozeer een feitelijke stand van zaken. Het is een geleefde waarheid. Wie open blijft voor de liefde van God, weet innerlijk welke weg te gaan. Er is niet één manier om het aan te pakken. Er is wel één bron, één grond van vertrouwen, één vertrekpunt van waaruit je kunt zoeken.

De een is in staat om een rigoureuze keus te maken. De ander is daar niet toe in staat, maar kan dat wel ondersteunen. Het is een gezamenlijke weg. We hoeven niet perfect te leven. Maar als iedereen een deel van de verantwoordelijkheid neemt, dan kantelt de werkelijkheid.

Jacomijn Hendriks schrijft: *je kunt de waarheid niet kennen, maar toch leef je in een bepaalde waarheid. 'Als ik in de auto stap, vertrouw ik erop dat die rijdt, dat is een waarheid.' We moeten erop vertrouwen dat het zo is. Als er zulk een vertrouwen is, is er een besef van iets groters. Groter dan de mens! Is het niet daarom, dat de mens gaat zoeken?*

Slottekst: Jacomijn Hendrikx

[Je kunt] de waarheid niet kennen, maar toch leef je in een bepaalde waarheid. 'Als ik in de auto stap, vertrouw ik erop dat die rijdt, dat is een waarheid.' We moeten erop vertrouwen dat het zo is. Als er zulk een vertrouwen is, is er een besef van iets groters. Groter dan de mens! Is het niet daarom, dat de mens gaat zoeken?

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl